

358

20. 13.

122

Quæ res benè vortat!

De

JURIBUS MA-

JESTATIS

EXERCITATIO III.

agens de

Potestate ferendi Leges,

quam

PRÆSIDE

CASPARE ZIEGLERO,

Philos. & J. U. D. & P. P.

In Auditorio JCTORUM

tenebitur

BARTHOLD Krejenberg / Patthusiâ Saxo:

ad d. Junii A. O. R. cl. 13c LIX.

6 Aug. hor. matut.

WITTEBERGÆ

Typis JOHANNIS RÖHNERI, Acad. Typogr.

(1659)

J. M. Henschel.

13

Que res bene vortat

JURIBUS MA

TESTATIS
EXERCITATIO III

Fortificandi Leges

PRÆSIDÈ

CASPARÈ NIEGLERO

Philol. & L. D. & P. P.

In Auditorio Juris

ambros

BARTHOLD NIEGLER / Pachtlich Saxo

Wittenberg, Druck. v. Joh. Neuberger

WITTENBERG

Typis JOHANNIS NEUBERGER, Acad. Typogr.

Handwritten: Dr. M. Neuberger

Cum bono DEOI

Mter Regalia primum locum tenet potestas legislativa, certissimus sc: Majestatis character. Fluit enim ea immediate ex natura Majestatis & idcirco ad essentialia ejus pertinet, non ad ea tantum quæ Principi in signum eminentiæ relinquuntur, ut vult Treutlerus *vol. 1. disp. 3. th. 5. lit. b.* rectè ob hoc castigatus Bachovio. Non est majestas in Rep. nisi imperantium. Imperantes verò cum relativè se habeant, contemplatione eorum dicuntur, quæ subjecti sunt. Subjecti sunt majestati cives non singuli modo separatim, sed quod amplius est, & ex quo præcipue æstimatur Majestas, simul universi sub respectu communitatis aut societatis civilis, unâ cum omnibus bonis suis, & quæcunq; in Rep. imperium patiuntur. His igitur omnibus imperabit Majestas. Sin minus, nomen erit sine re & Tragicus aliquis principatus. Imperare autem nequit aliter, quàm per legem universalem totam communitatem & omnes in eâ cives obligantem. Habebit igitur Majestas condendæ ejusmodi Legis potestatem; aut si non habet, *ἀναρχία* protinus statuas necesse est, & cyclopicam quandam & confusam turbam, in quâ *ἀνθεὸν ἔδειξεν ἔδειξεν*. Potestas siquidem constituendi jura humana non iusta tantum est ex voluntate divinâ, sed & necessaria ex ratione naturali. Hugo de Roy *de eo quod justum est lib. 2. tit. 2.*

II. Fecit ea Res, ut Bodinus crederet, hâc jubendæ & tollendæ Legis summâ potestate cætera etiam Majestatis capita venire, ut verissimè dici possit, summum Reip. imperium unâ re comprehensum, sc: universis ac singulis civibus leges dare. Quæ opinio, uti in Regalibus disquarantia h.e. iis, quæ in relatione imperantis ad subditos occupantur, utcunq; procedit, ita in Regalibus æquarantia h.e. iis, quæ à Majestate ad aliam Majestatem porriguntur, (de quibus *in Diss. II.*) audienda non est. Quia enim par in parem non habet imperium, nec habe-

bit legis ponendæ potestatem. Sunt enim ista duo ita inter se connexa, ut divelli & separari nequeant. Præcipiendi sanè potestas, quæ vi imperii exeritur, extrinseca est, & propterea subjectum desiderat, quod succumbat agenti pareatq; Aristor. *l.3. Eth. c.1.* Quod verò succumbit, non est ei, cui succumbit, æquale, quia æqualitas & potestas imperii differunt fundamento Relationis.

III. Non igitur iustiones erunt bellum indicere, pacem finire, fœdus sancire, quod opinatur Bodinus, quia quæ iustiones non transeunt in eos, quibus cum belli, pacisve aut fœderis societas suscipitur, cum tamen in hæc materiâ terminus ultimus objectivus quam maximè respiciendus sit; sed erunt potius conventiones quædam, aut pacta, aut consensiones (nam & qui bellum suscipit cum altero, in easdem cum eo leges belli juxta jura gentium consentit) quæ leges quidem dici aliquando possunt, uti id occurrit in *l.24. ff. depositi, l.68. l.77. ff. de contr. empt. l.10. C. de pact. l.3. C. de condict. ob caus. dat.* non tamen in eo significato, quo Majestati leges ferendi potestatem tribuimus, sed per analogiam, & ratione effectus, quia sc: pactio, cum legis vim habeat apud personas illas, quæ invicem pepigerunt, non minus ac lex rata haberi debeat. Alio autem respectu conventionem istam, quatenus scilicet ei insunt, quæ subditis observanda sunt, & dici legem rectè & esse non diffiteor. Vid. H. Grot. *de J. B. & P. l.2. c.14. n.9.*

IV. Liberavimus jam aliud agendo vocabulum LEGIS ab aliquâ ambiguitate, quæ ut plenius intelligatur & differentia pactum inter atq; legem clarius innotescat, adscribam verba Thomæ Hobbes Philosophi Britannici *ex elem. phil. de Cive c.14.* Pactum est promissum, inquit, Lex mandatum. In pactis faciam dicitur, in legibus fac. Pacto obligamur, lege obligati tenemur. Pactum obligat per se, lex obligatum tenet virtute pacti universalis de præstandâ obedientiâ. Ideoq; in pacto prius determinatur, quid faciendum est, quam ad faciendum obligamur, sed in Lege ante obligamur ad faciendum, quid verò faciendum sit, determinatur post. Hactenus Hobbes, non malè, nec inconditè, quanquam aliàs judicio Gisberti Voetii in *Biblioth. Stud. Theol. p.439.* periculosis sæpè

sæpè ac malè coherentibus axiomatis præstantissimam scientiam politicam non parum conturbet. Cæterùm de eâ acceptione vocabuli LEGIS consuli potest præter alios Barnabas Brissonius *lib. 10. de V. S. verb. Lex quodq; familiari &c.* Eam enim veluti peregrinam prolixius hîc attendere, nostrum non fert institutum, quemadmodum nec cæteros, quos habet, significatûs. Sunt enim plerumq; minus proprii, aut laxiores, quàm nostra hæc patiatur exercitatio: quippe cui unicè propositum est Legem considerare, quatenus est Regula humanarum actionum à Majestate præscripta.

V. Consequens hinc est, etiam leges juris gentium extra spheram potestatis legislatoriae consistere. Jus enim istud non ex Majestatis alicujus, quæ populis omnibus imperaverit, jussione, sed ex tacito quodam populorum consensu originem traxit. Nam usu exigente & humanis necessitatibus gentes humanæ jura quædam sibi constituerunt, §. 2. *J. de J. N. G. E. C.* Constituerunt autem non fortuito, aut altera alterius imitatione, sed quasi ex compacto, non quod convenerint, ut legem scriberent, sed quod utilitas & necessitas consensum plerumq; omnium provocaverit & obtinuerit, & ex hoc deinceps jus constitutum sit. Alber. Gentil. *l. 1. de jure Belli c. 1.* Fr. Connan. *l. 1. comment. c. 6.* Eâdem igitur ratione, quâ contractus, conventiones & pacta contractibus adjecta, Legis nomine veniunt jus Gentium.

VI. De legibus fundamentalibus idem esto judicium. Si quis enim penitus eas introspexerit, pacta verius & conventiones, quàm leges appellabit. Et conditiones istæ de quibus ita constitutum est, ex contractu & propter datam fidem sunt adimplendæ, non ideò, quod à populo ceu superiore præscriptæ sint. Nihil tam congruum est fidei humanæ, quàm pacta servare & fidem datam non fallere, ait Jctus *l. 1. ff. de pact. & l. 1. de const. pecun.* eamq; regulam etiam ad principes extendit Cuno *de pact. l. 1. c. 24. n. 20. 26.* ut adeò leges istæ fundamentales potestatem νομοθετικὴν transcendant & sub eâ non contineantur.

VII. Divinæ verò & naturales leges, etsi leges verius sine quàm pacta, isti tamen, de quâ nunc agimus, potestati non sub-

facent. De divinis res certa est, quippe quibus ipsa majestas, cui potestas legislativa competit, subjecta est, quæque ideo potestatem totam excedunt. Nam ut magistratus Majestatis imperia patiuntur, ita Majestas à primò motore DEO dependet. Naturales verò ideo imperium humanum respuunt, quia per se nihil aliud sunt, quàm participatio & impressio quædam legis illius æternæ, quæ est in Creatore DEO. Quamobrem nec quod hoc jure prohibetur juberi potest, nec quod jubetur vetari, nisi quod interdum addi aliquid pro re natâ, interdum verò detrahâ jubeat conditio civium & forma Reip. *L. 6. ff. de J. & J.* id quod infra datâ occasione prolixius exponetur. Restat igitur, ut eas solummodo Leges facultatis hujus objectum faciamus, quæ ipsi proportionatæ sunt, h. e. in quibus à præcepto inchoari potest. Obligatio enim juris positivi oritur à præcepto & sese diffundit in objectum, cum obligatio juris naturalis oriatur à naturâ objecti & sese diffundat in præceptum. Ludovic. Molina *tom. 1. de J. & J. disp. 3. n. 2.* Illa sequitur præceptum, hæc antecedit. Illa malam æstimat rem, quia prohibita est; hæc, quia mala est, & ideo prohibet.

VIII. Cæterum, POTESTATEM cum dicimus, intelligimus non *δύναμιν* & potentiam, sed *ἐξουσίαν*, & jus ipsum sive qualitatem moralem personæ competentem ad aliquid justè agendum. Potest enim habere potestatem, qui destitutus est potentiâ. Claudus habet potestatem eundi per prædium meum, sed non habet potentiam eundi. Cæcus habere potest servitutum prospectûs sive potestatem prospiciendi, sed non habet potentiam prospiciendi. Dominus fundi habet potestatem inædificandi, sed idcirco nō habet potentiam, quippe quæ penes architectum est. Sic igitur etiam circa Leges alius habere potest potentiam alius potestatem. Potentiam Vir prudens & legum formandarum peritus; potestatem ille, qui habet *τὸ κέρειον*.

IX. Sed ea tamen, quæ de potentiâ & potestate, *δύναμεις* & *ἐξουσίαι* hactenus diximus, extendenda eò non sunt, ut facultates istas pro pugnantibus & incompatilibus habeamus, cum contingere possit, ut unus idemque & *δύναμιν* habeat & *ἐξουσίαν*, potentiam & potestatem. Potest enim & dominus fundi
esse

esse architectus, & potest princeps rerum civilium tam esse pe-
ritus ut Leges formare possit ipse. Quid igitur est, quod aliqui
tam procul ea ab se invicem distare faciant, ut nunquam alte-
rum alterius conceptum patiat? Datam quidem Christo in
tempore ἐξουσίαν & potestatem concedunt, δυνάμιν & poten-
tiam negant. Sic enim & maritum frigidum, quo exemplo
blasphemē utuntur, habere potestatem in Uxorem suam, sed
potentiam tamen non habere. Quasi verò soleat DELUS ste-
rilem ac fatuam ἐξουσίαν, quæ δυνάμιν careat, tribuere; imò
conjunguntur hæc alibi, etiam inter se permutantur. id quod
pluribus exponunt Theologi. Chemnitius *de duab. nat. c. 24.*
Dorscheus *in Pentatec. disert. 4. n. 24.*

X. Ut in viam redeamus, poterit ἐξουσία ista, quam circa
Leges versari diximus, ex ipso nomine LEGISLATORIS, sine
ulteriori interpretatione intelligi. FERRE enim legem, non
est comminisci, invenire, describere & concinnare legem. ha-
tenus enim ad δυνάμιν ea spectat & prudentiam Jurisperiti;
sed est eam jubere & autoritate publicâ in Remp. introducere.
id quod nemo potest, nisi qui summum habet imperium, &
& propter id ἐξουσίαν. Obtinuit quidem, & adhuc in usu est,
ut Draco, Solon, Lycurgus Atheniensium & Lacedæmoniorum
legislatores audiant, quos tamen non ἐξουσίαν, sed δυνάμιν tan-
tùm habuisse, arguit regimen utriusq; populi democraticum.
Sed enim, quod fieri aliàs solet, ut auctori alicujus rei & svasori
tribuamus rem istam, cæteroquin nihil prorsus ad eum perti-
nentem, & nomine interdum ejus cohonestemus, id hîc quoq;
contigisse res ipsa loquitur. Dicuntur itaq; illi, quos modo
memoravimus, Legislatores, vocantur & leges ab iis scriptæ le-
ges Draconis, Solonis & Lycurgi, §. 2. 7. de 7. N. G. & C. non
quod νόμος ἐξουσία ipsis aliqua asferatur, sed quod à populo pote-
statem acceperint legum condendarum, & ex hinc autores fue-
runt eidem, ut conditas autoritate suâ valere juberent. Scripse-
runt leges, non præscripserunt. Proposuerunt, quod, si san-
ciretur, lex esse potuit; non verò jusserunt, nec etiam autori-
tate suâ, ut lex esset, efficere potuerunt. Hoc enim voluntatis,
illud intellectus est. Hoc præter eum, qui τὸ κρείον habet,
potest nemo: illud etiam alii merè subditi.

XI. Pa.

XI. Patet hinc, etiam constitutiones Imperatorum verè & propriè dictas esse leges. Quod etsi neget Hugo Donellus in *l. un. de condict. ex lege*, ratione tamen quâ nititur, nunquam persuadebit, refutatâ eâ Bachovio de *action. disp. 4. n. 12.* Definitio enim Legis, quæ habetur § 4. *J. de J. N. G. & C.* & quam urget Donellus ad *Reip. liberam* pertinet, quâ scilicet summa rei penes integrum erat populum. Formâ *Reip.* mutatâ & in Monarchiam conversâ id, quod Principi placuit, legis habuit vigorem, § 6. *J. eod.* tùm enim Majestas & vis summi imperii à populo ad Principem transit.

XII. De plebiscitis constat ea ab initio leges dici non potuisse, non tàm, quod partem tantùm civium obligarent, quàm quod plebi separatim nulla competeret majestas. Tota enim eorum obligatio tùm temporis conventioni potius & pacto, quod membra plebis inter se inierunt, quàm imperio & jussioni videtur adscribenda. At post legem Hortensiam plebiscita non minus propriè leges appellata, quam quæ populus centuriatim jussisset, § 4. *J. eod.* Ita factum est, ait Pomponius *l. 2. §. 8. de O. J.* ut inter Legem & plebiscitum species intererent constituendi: potestas autem eadem esset, h. e. ut plebiscita propter accedentem consensum totius populi reliqui, leges revera & essent & appellarentur. Ex quo simul illud conficitur, liberâ *Rep.* Senatui Romano malè tribui à Francisco Connano perpetuam legis condendæ potestatem. Hanc enim quî habere potuit, cum non habuerit majestatem? Nec ergo vim legis habere potuerunt *Senatus Consulta*, nisi & plebs ea probasset, cum deficiente potestate impunè non pareatur jubenti. Add. Arnold. Vinn. ad § 5. *J. de J. N. G. & C.* Dn. Hahn. in *Wesembec. tit. de O. J. n. 2 p. 61.*

XIII. De statutis civitatum municipalium minus dubium est, quippe quæ legum nomine idè venire nequeunt, quia omnis eorum vis est ex consensu civium inter se & cum Magistratu suo, aut si à magistratu solo est, necesse est, ut hic habeat potestatem à Principe, sed quæ idè, quia ad principem reflectitur, major est, quam ut statuta tantum condere dicatur. Interim & hoc casu Magistratus, quia alterius imperio subjectus

est, non plus habet potestatis, quam ille, cuius imperio subiectus est, concessit. Omnis igitur illa potestas precaria est, & ex indulgentiâ Principis; ideoq; sic temperanda, ut ne quid adversus leges & constitutiones Principis conetur. *l. 9. ff. de L. Rhod.* Cætera, si quæ fiunt, statuta non magis Leges dici possunt, quam conventiones & pacta privatorum. Nec quicquam movet, quod legis municipalis passim fiat mentio, *l. 3. §. 4. ff. quod vi aut clam. l. 3. §. 5. de sepulchr. viol. l. 3. l. 6. de decret. ab ord. fac. l. 6. quod cuiusq; univ. nom. l. 1. C. de emanc. libb. l. 37. ff. de reb. aut. judic. poss. l. 21. §. ult. ad municip. l. 5. §. 1. de jur. immun. l. 1. de alb. scrib.* Aut enim vocabulum LEGIS in ejusmodi quibusdam textibus latè sumitur & cum quâdam extensione; aut Municipium accipiendum est secundum jus Romanum antiquum, pro eâ civitate, cui suo jure suisq; legibus vivere permisum erat. *Agell. l. 16. not. Att. c. 13. Marcell. Donat. in Sveton. Aug. c. 40. Alciat. ad l. 228. de V. S. Petr. Crinit. l. 7. c. 6. Alexand. ab Alex. l. 7. gen. dier. c. 10.* Sic enim Pausanias Trajanum Imperatorem refert Mothoneis concessisse *αὐτονομία πολιτείας* *l. 4. Mesen.* Plinius, Amisenorum civitas, inquit, & libera & foederata beneficio indulgentiæ tuæ legibus suis utitur. *l. 10. Epist. 93.* Agathias de Dilimnitarum gente agens, non, inquit, subditi sunt, nimirum qui suis legibus vivant & libertate fruuntur, *αὐτόνομοί τε γὰρ εἰσι καὶ ἐλευθεροί. l. 3.* Per municipium autem, de quo nos agimus, intelligitur ea civitas, quæ superiorem recognoscit Principem etiam in legibus ferendis; & à tali leges propriè dictas juberi posse nego.

XIV. Sed quid si confirmata fuerint statuta à Principe? Tùm verò legis ea naturam induere arbitror. Accedit enim imperium & jussio ejus, qui summæ rei præest. Magistratus a hoc casu proponit tantùm, scribit, & comminiscitur legem, non facit aut sancit eam. *Consentit Anton. Perez. ad tit. Cod. de offic. jurid. Alex. n. 7. 8.* Quod si præceserit principis concessio generalis, ut licitum sit municipio statuta pro lubitu concedere, puto & tùm statuta ea vim legis habere, non quod potestas legislativa in municipium translata sit, sed quod concessio illa generalis influat in quemlibet actum deinde secuturum, &

B

perin-

perinde se habeat, ac si unumquodlibet statutū specialiter confirmetur. Sive igitur antecedit, sive sequatur consensus & rati habitio Principis, non minorem auctoritatem habebunt statuta ejusmodi municipalia, quam ipsæ constitutiones regiæ. *Annæus Robert rer. judicat. l. 2. c. 1.* Digna sunt, quæ hîc legantur verba Johannis Seldeni *ex lib. 1. de J. N. & G. juxta discip. Hebr. c. 8.* Obligatio, inquit ille, quâ obtemperandum est decretis aut SCtis ex permissione decurionibus seu corporis alicujus sociis invicem hæctenus paribus à Principe indultâ, latis, ex ipsius Principis auctoritate ac imperio pendet, qui dum permittit pro eorum libitu decreta legesq, tum ferre tum rescindere, æquè etiam in ipsâ permissione vult sic latis leges, usq, dum ex eâdem similiter permissione rescindantur, observari, i. e. obligationem inducere.

XV. Cæterum si de voluntate Principis non constet, consentiant autem cives de jure aliquo posthac observando, modo non deroget id legibus jam scriptis, nec ratione suâ defituatur, quod ubiq; suppono, dico, & statui id posse, & firmam ex eo nasci obligationem, & in hoc sequor Dn. Parentem *p. m. ad aur. prax. Calvoli §. civitas conclus. 1. n. 29.* non quod valeat jure legis, aut vi suâ, sed propter pactum & consensum *l. ult. ff. de Colleg. & corp. Paul. Laymann. theol. moral. l. 1. tr. 4. c. 8. n. 6.* Salvum enim semper manet jus superioris, qui pro auctoritate suâ id quod ita statutum est, abrogare aut nullum dicere quandocunq; poterit *l. 3. §. 5. de sepulchr. viol.* Consultius igitur & tutius putavit Dn. Parens *d. l. n. 35.* Municipales Civitates super statutis requirere ad sensum & confirmationem sui Principis. Addit Dn. Carpzovius Vir suâ laude major, *in procesf. t. 2. a 2. n. 198.* non consultum modo id esse, sed maximè necessarium vel solâ observantiâ teste. Addo ego porrò, necessarium hoc esse non ad id, ut statutum sit & obliget, sed ut ne nullum dicatur à principe; quæ necessitas est extrinseca, & inter naturalia statuti externa referri potest, inter substantialia minimè. Conf. *Guttierez. de juram. p. 1. c. 28.* *Richter. decis. 3. Dav. Max. jur. Lubec. p. 1. q. 2. n. 61.* *Coler. de procesf. execut. l. 1. c. 3. n. 12. 13.*

XVI. De

XVI. De statutis quæ diximus, ad Principum Germaniæ
ationes non licet extendere. Etsi enim superiorem illi
agnoscant Cæsarem, quem comiter venerantur & observant,
tali tamen quisq; in suâ provinciâ instructi sunt potestate, ut
jussiones ipsorum revera sint & dicantur leges. Video dubi-
tare Doctores, an dependens sit ea potestas an minus? Sed quæ
dubitari poterit, cum ipsa tota potestas territorialis, cujus pars
est legislativa, tribuatur ab Imperatore? Quicquid enim
sanciunt & edicunt, id edicunt, quia sunt Duces, Marchiones,
Comites. At dignitates has unâ cum territorio & territoriali
potestate annexâ, accipiunt in feudum à Cæsare. Dependens
igitur hæc habet legis ferendæ potestatem. Sed est
ea tamen vicissim tam libera ut constitutiones ab unoquoq; in
suo territorio latæ nec confirmatione opus habeant, nec ab Im-
peratore rescindi possint, dum tamen de iis rebus sint, quæ per
recessus imperii nondum sunt determinatæ. Quod enim his
adversum quid statuere nequeant, id inde est, quia vel propriâ
conventionem vel numero victi parere coguntur. Tùm enim
quasi vi contrariâ, legitimâ tamen, in latitudine oppositâ suc-
cumbunt. Jac. Lampad. *de Rep. Rom. Germ. part. 3. c. 3. n. 18.*

XVII. Pontifici Romano uti majestatem concessimus
exercitatione primâ, ita necesse est, ut legis etiam ferendæ po-
testatem nunc concedamus. Sed uti limitata est illa ad patri-
monium, quod vocant, D. Petri, & reliquas, sive vi, sive ex be-
neficio Principum possessas provincias: ita hæc quoq; iisdem
terminatur finibus. Posito enim imperio, ponitur & legis fe-
rendæ potestas. negato illo, neq; hæc locum habebit. Quid
est ergò, quod Papa etiam extra territorium suum jus dicere af-
fectet & nuperè transactionem Osnabrugensem nullitatis da-
mnaverit? Summum istud, quod in universum terrarum or-
bem sibi transcribit, imperium, merum est commentum ex
fastu Hildebrandino natum, & à barbaro etiam Attabalibâ sto-
liditatis nomine notatum. Hier. Benzo *Hist. nov. orb. l. 3. c. 3.*
Robertus Cardinalis Bellarminus, etsi & ipse universale istud
imperium adstruat, & tam protervè quidem, ut librum ejus ad-
mittere nolit Gallia, *Limn. l. 8. c. 10. n. 13.* ejus tamen adhuc est

modestia, ut indirectè istud Pontifici Romano competere adferat; quod cum ferre non possit Romanæ curiæ *Ἰσέμπα* Angelus Carerius, ex professo eum insectatur & refellit, *lib. 2. de potest. Rom. Pont.* Sequuntur eum Abraham Bzovius *in Pontif. Rom. c. 1. & 45.* Thomas Bozius *de jur. Eccl. libertat. & potest. l. 2. c. 12. 13. 14. seq.* & alii multi. Sanè si papalis est arbitrii, pacta conventa, & leges imperiales mutare aut rescindere, omnis quoq; civilis potestas directè ipsi est subjecta, atq; adeò Reges & principes non nisi magistratus sunt, subditi nutui Paparum. Et hoc est, quod vult Curia Romana, alia sc. ab eâ, quæ fuit ætate Nicolai primi, in quâ pontifices pro cursu temporalium rerum imperialibus legibus utebantur, *c. cum ad verum 6. dist. 96.* Sed enim quod universalis iste dominatus Papæ Romano nec divino, nec humano, nec Ecclesiastico jure competat, gravissimè evictum est à Gvil. Barclajo *de potestate Papæ*, & ejus Hyperaspiste Johanne Roffensi Episcopo *in tr. de potestate Papæ tempor.* quibus addi possunt Chamier *tom. 2. panstr. Cath. l. 15. per tot.* Ludovic. de Montesperato *in vindic. pacif. Osnabr. n. 34. seqq.*

XVIII. Memorabile est, quod notat Paulus de Castro, nec ad Conditorem Canonis, h. e. Papam nec ad Apostolum pertinuisse, emendare jus civile in his decretis, quibus vitæ humanæ honestas continetur. Quod asseritum cum recensuisset Petrus Costalius *ad l. 2. ff. de rit. nupt.* spiritualia tantum excipienda monet. in secularibus ergò admittit, quod dixerat Castrensis; imò *in l. 32. ff. de LL.* non audet asserere, peccare Gallos, qui Pontificum edicta non observent, ex eâ sc. ratione, quia Bonifacianas constitutiones quæ Regis & Regni Gallici libertatem & privilegia minuerant, pridem unâ clausulâ antiquaverit Clemens V. Quasi verò non integrum esset Pontifici Antecessoris sui acta & decreta revocare, aut si non potest, quorum nobis prædicatur omnipotentia Hildebrandina? Rectius igitur dixisset, ideò non peccare Gallos minus morigeros, quia sunt extra imperium edicentis. Id enim profitebuntur omnes etiam inter ipsos pontificios, quibus aliqua est rerum publicarum cura.

XIX.

XIX. Discussis nunc & definitis iis, quæ ad subjectum potestatis legislativæ spectant, proximum nunc est, ut objectum consideremus, & intra quos fines ea terminetur, dispiciamus. Anticipavimus aliqua eâ de re consignare, cum vocabulum LEGIS ab homonymiâ liberarem, quibus nunc brevis addendus est commentarius. Summa ibi dictorum hæc est: Legislativam potestatem versari circa omnia, quæ nec conventionem ipsum Imperantem obligante, nec lege divinâ definita jam sunt. Ex conventionem natæ fuerunt leges gentium sive jus gentium, & leges fundamentales. Ad legem divinam refero tum jus naturale, tum jus divinum positivum. Utrumque enim divinum est, quia ab ipso Numine immediatè indicatum, præstitutum & imperatum, sed alterum ipsis hominum initiis coævum, alterum recentius ac postea adjectum est. De singulis aliqua erunt repetenda, ut de voluntarii juris objecto pateat clarius.

XX. Jus gentium non apertè constitutum, aut sanctione aliqua introductum, sed tacitâ tantum, communi tamen consensione gentium receptum diximus suprâ. Iste consensus uti gentes universas, ita gentis etiam cujusque membra singula obligat. Placitum enim illud fluit ex ratione naturali communem omnium hominum in societate civili viventium commoditatem ac necessitatem respiciente. Unde posito eodem rerum statu & eadem gentium conditione non potest non singulis placere attentâ istâ commoditate, quod hætenus placuit plerisque omnibus. Quamquam enim id per necessariam consequentiam ex principiis juris naturæ non deducatur, nec ipsi rationi naturali simpliciter repugnet, diversum quid obtinere; facit tamen naturalis discursus, ut quisque ratione suâ utens & communem utilitatem atque necessitatem respiciens in idem cum aliis placitum consentiat. Hætenus igitur locum non habebit *vomogesia*, nec principis potestas eò extendenda, ut totum id, quod propter universalem utilitatem atque necessitatem à gentibus ita constitutum est, abrogari ab eo posse dicamus. Potest tamen interdum addere aliquid juri gentium Princeps, potest & pro re natâ & usu Reip. particularis exigente

detrahere, l. 6. ff. de J. & J. Quia enim præcepta juris gentium sive pacta potiùs ista in generalitate suâ permanent, ea, si applicari oporteat, ob rationes civiles & varias circumstantias, cur alterari non possint aut debeant, causæ nihil video. Potest igitur addere princeps etiam ea, quæ substantiam rei constituent planè novam, ita, ut iis non observatis actus totus pro nullo habeatur.

XXI. Ita ex ratione juris gentium est, ut quis moriturus de bonis suis possit disponere. Id jus generale est, nec habetur respectus ad discrimen personarum, rerum aut aliarum circumstantiarum, nec modus etiam præscribitur testandi. Sed postmodum addiderunt Romani ad usum moresq; civium suorum, ut puberibus tantum & civibus Romanis & patribus fam. jus esset testandi, ut septem testes adhibeantur, ut testator ipse præsens sit, ut uno contextu totum testamentum absolva- tur, & quæ sunt alia, quæ omnia ita determinata sunt, ut certus habeatur testamenti usus, atq; inter cives tantum, exclusis ab eorum communione extraneis & peregrinis. Eadem ratione ex jure gentium est, quod fera ubicunq; capta etiam in fundo alieno fiat capientis; quocunq; enim loco feræ sunt, dum tamen in libertate suâ sunt, nullius sunt, & hinc fiunt occupantis. §. 12. J. de R. D. Huic juri etsi detrahere nequeat jus civile, nec prohibere possit majestas, quo minus fera capta fiat capientis; prohibere tamen potest, ne capiatur, & per hanc prohibitionem non acquisitioni animalis capti, sed juri venandi, quod hætenus liberum videbatur, derogat. Diversæ enim sunt quæstiones, quem modum acqvirendi jus gentium probet, & cui jus sit hoc acqvirendi modo uti. Siquidem & ille, cui jus venandi non est, feram captam facit suam, licet incidat in pœnam lege constitutam, & Princeps interdicens non alio quam gentium jure feram captam facere suam potest. Sed de jure hoc venandi aliàs. Conf. Andr. Knichen. de Saxon. non prov. jur. verb. DUCUM, c. 5. n. 182.

XXII. Quod leges fundamentales attinet, patet ex supra dictis, conventiones eas esse potius & pacta quam propriè dictas leges. Sunt enim nihil aliud, quam conditiones, quæ futuro

turo Imperii gubernatori proponuntur, ut secundum eas regimen suum instituat. Ea si Principi designato placuerint, mutua illicò nascitur conventio & ex conventionem istâ obligatio. Dixi: Si PLACUERINT. Capitulatio n. non obligat invicem ex potestate præscribentium, sed demum acceptantem vi promissionis suæ. Dn. D. Strauch J. C. tus Jenensis *disp. exoteric. 3. n. 27.* Sicut ergò in quavis conventionem altera pars contrahentium alterâ invitâ nec discedere à contractu, nec mutare in eo quicquam potest: ita nec princeps, quippe qui in contractibus jure privatorum utitur. Conf. quæ diximus disputatione primâ n. 13. Vicissim verò quemadmodum omnes eæ obligationes, quæ consensu contrahuntur, contrariâ voluntate dissolvuntur §. *ult. f. quib. mod. toll. obl.* sive res adhuc sit integra sive minus, dum tamen hoc casu res in pristinum statum restituatur l. 58. ff. *de pact.* Ita potest etiam imperans unâ cum proceribus Imperii, aut iis, quibuscum antea convenit, in id nunc consentire, ut vel detrahatur aliquid vel addatur legibus imperii, præsertim quando Reip. necessitas id flagitat. Ita cum inter Maximilianum Bavarum & Carolum Ludovicum Palatinum lites circa Electoralem dignitatem moverentur, & tanta utrinq; pertinacia accenderentur, ut vel de pace Germanicâ stabiliendâ desperandum prorsus, vel non leve saltem periculum metuendum esset, placuit Principibus augere numerum Electorum in Aureâ Bullâ definitum, & hanc legem fundamentalem negligere potius, quàm imperium periculo imminenti exponere. Ita & ab aliis articulis Aureæ Bullæ quàm sæpissimè disceserunt Imperii Proceres, quod observat Ludovicus de Montesperato *in vindic. Pacif. Osnabr. n. 23.* nunquam tamen sine causâ. Nuntuntur leges fundamentales in primis Ratione Statûs, quæ quia mutari potest, & tota etiam die mutatur, nec leges quidem easdem semper potest pati. Obligant igitur istæ leges, sed rebus sic stantibus, & eodem modo semper se habentibus. Mutatis his, mutabuntur & illæ. Dn. Carpzovius *in discuss. votû Septemvir. dogmat. 1. n. 55. 56.* De capitulationibus hisce & legibus fundamentalibus inveniuntur plura apud Anton. Coler. *de jur. imp. Germ. n. 33. 34.* J. G. Becht. *de secur. n. 145. 146.*

XXIII. Sec.

XXIII. Sequitur, ut de jure naturali nunc simus solliciti. Sed quia illud tam confine est aliquando juri gentium, ut agrè à se invicem discernantur, necesse est ut præmittamus aliqua, quæ utriusq; cognitionem reddunt minus difficilem. Jus naturæ facio duplex Primævum & secundarium. Primævum est illud, quod natura humana docuit omnes homines statim ab initio & cum origine generis humani. Ejus principium est νόμος, sive νόμος aut σύγκρισις, quæ sine discursu judicat. Secundarium est, quod natura docuit homines per illationem consequentiæ certæ, sive illa petatur ab effectu, sive à causâ, eaq; vel efficiente vel finali. Hujus principium est ἀπόφασις & λογισμός sive ἀνακριτική contemplatio, quæ per discursum ex collatione rerum aliquid colligit. Ita jus naturæ primævum fuit, ut frater duceret sororem, hoc est, ut filius Adami duceret filiam Adami. Sed postquam crevisset genus humanum, ut non per Sorores amplius propagari id necesse esset, tùm detractum fuit juri illi primævo, ejusq; in locum substituta fuit secundum dictamen rectæ rationis ista consequentia: Quandoquocumq; possunt aliæ personæ duci Uxores, ibi reverentia debet haberi sanguini. Sic ergò qui sororem suam ducit, peccat quidem in jus naturæ, l. 14. §. 2. ff. de rit. nupt. sed non in primævum illud, verum in secundarium. Secundarium enim hoc non videtur oriri ex naturâ ipsius rei seu actûs sed ex suppositione potius talis vel talis conditionis aut status hominum. Pari modo jus gentium dividitur in primævum & secundarium. Et primævum coincidit cum jure Naturæ secundario, nec aliud quid est, quàm ipsum jus Naturæ secundarium. Unde fit, ut promiscuè modo jus naturæ modo jus gentium appelletur. l. 9. l. 11. de J. & J. l. ult. pr. junct. l. 14. §. 2. ff. de rit. nupt. l. 31. de pos. l. 19. pr. de capt. & postlim. revers. l. 84. de R. J. Hoc enim non ab hominibus excogitatum aut introductum est, sed nobis ingenitum, quemadmodum & notitiæ illæ simplices, ex quibus promanat. Secundarium autem, quod propriè & specificè jus Gentium dicitur, ab hominibus inventum est, & mentis quâdam agitatione comparatis inter se rebus excogitatum, usu sc: & necessitate exigente. Non enim tam rationis luce
exor-

exortum, quam ratiocinationis ductu collectum est, & usu exigente accommodatum non tam naturæ integræ bonitati, quam corruptæ necessitatibus, ut benè id declarat Arn. Vinnius *ad §. 2. J. de J. N. G. & C.* Unde nec tam honestatis vel malitiæ turpitudinisve offensivum ut jus naturale, quam potius constitutum est. Franck. *ad §. 1. J. de J. N. G. E. C.* Breviter: Jus gentium primævum seu jus naturæ secundarium videtur per modum necessariæ conclusionis, jus gentium secundarium per modum arbitrariæ determinationis constitutum.

XXIV. Jura hæc naturalia & gentium, vim obligantem habere unicuiq; sua testabitur conscientia. Sed unde obligatio ista oriatur, adeoq; unde jus ipsum originem trahat, non cuivis promptum est exponere. Johannes Seldenus vir multæ lectionis & magni judicii *l. 1. de jur. nat. & gent. c. 7. & 8.* sedulus est in eâ re, & Rationi simplici, nudæ, sibi relicta, & directione autoritatis ejusdam superioris destitutæ omnem adimit vim tum cognoscendi & discernendi accuratè bonum & malum, tum etiam obligandi. Fingit, totum genus humanum in unum corpus civile coaluisse, ac de aliquâ non solum vivendi sed etiam imperii formulâ consensusse, ut Principes subditis præesent, & ut pœna violentibus præscriberetur. *Certè, inquit, nisi superior etiam hic accedat autoritas, atq; jus ratione qualitatunq; singulorum superius, quo fides sic inita servanda, quo Principibus parendum, quo pactis standum, quo demum universi simul, ut vinculo singulorum arbitrio ac vagâ ratione pollentiori, constringantur; qui fieri potest, ut naturalis aliqua aut quæ à singulis, pro libitu & variante ratione, naturaliter solvi nequeat, obligatio refragetur, quo minus à fide, imperio, pactis, pœnarum præscriptione, omnibus tandem in quæ sic consenserint, liberè quisq; & pro arbitrio recedere queat? — — Ut enim par in parem imperium esse nequit, ita nec qui pares fuerint, ii ex jure aliquo sibi inter se præscripto, officiq; debitionis inde solum nomine, adeò impares fieri possunt, ut cuilibet nihilominus eorum non sit societati quam iniicit, juriq; in quod consensit, par renunciandi semper libertas, nisi velut ab externo seu aliunde quàm à seipsis accedat simul, quod pacta conventa, deditiones, jus illud & officium, & quæ cetera sunt,*
G quibus

quibus societas humana, Respublica atq; imperia nasci conserva-
rig, solent, obligando cum imperio firmet. Tandem concludit
cap. 8. Deum, ut Natura Parentem universiq; Rectorem, hominum
animis insevisse, indicasse, imperasse alia quadam, sigillatim etiam
designata, Boni & honesti nomine observanda, alia similiter nomine
mali ac turpis perpetuo fugienda, atq; inde conflare jus naturale seu
ejusdem velut in unum corpus partes coalescere singulares. Atque
ex hisce solum obligationem eam que naturalis est, uti & permissio-
nem pendere. adeo ut alia eousq; turpia esse, alia eousq; bona &
honestia illinc designentur, ut ex imperio naturae parentis ejusq; au-
toritate, quae universi obligamur, sic nunquam esse desinant, &c.
Quae omnia si de solo jure gentium sive primavo sive secunda-
rio dicta essent, fidem invenirent forte faciliorem. Sed cum
de naturali etiam intelligi ista velit, & quidem eo, quod prima-
vum modo diximus, nisi temperamentum aliquod adhibeatur,
& commodam interpretatione juvetur, assensum sibi conforme
ab omnibus nequicquam expectabit.

XXV. Jam diu est, cum de intrinsecâ cujusq; rei boni-
tate & malitiâ morali inter Scholasticos disputatum fuit. Ab
Theologis nostris & Philosophis refutata semper opinio eorum,
qui omne peccatum etiam contra legem naturalem patratum
ideò malum & peccatum esse dicunt, tantum quia voluntate
Dei prohibitum est, & quod nihil detur antecedenter bonum
vel malum, ad voluntatem Dei, sicut nec antecedenter scibile
ad scientiam Dei; e contrario vero assertum, quod res quadam
non sint ideò justae, & bonae, quia Deus eas vult, injustae & malae,
quia Deus eas non vult, sed quod easdem velit, quia justae sunt,
nolit autem, quia injustae. Sicut enim Deus non potest pro
arbitratu suo naturas rerum immutare, ut v. g. homo sit lapis,
possibile sit impossibile, ita nec facere potest, ut res intrinsecè
mala honestetur, & sit intrinsecè bona. Ex quo sequitur, non
posse Deum vel dispensatione uti, vel *Memoria* vel interpreta-
tione circa legem aliquam naturalem ex naturâ suâ obligan-
tem, & facere ut non obliget, manentibus sc: iisdem objecto,
modo, & circumstantiis, eò quod lex sit ipsa natura formaliter
& in se immutabilis, utut materialiter quantum ad circumstan-
tias

tias quandoq; sit variabilis. Jus enim istud naturale, quod in-
est vel adest Deo in ordine & revelatione ad hominem, antece-
dit in signo rationis divinæ liberam ejus voluntatem, ita ut il-
lud deponere aut ejus oppositum decernere non possit.

XXVI. Hoc largior Seldeno, & fortasse hæc etiam ipsius
mens, percipere creaturam rationalem & sentire in conscientia
suâ imperium aliquod numinis, cui obedientia debeat, ob-
dependentiam, sc: quam penes se radicatum animadvertit.
Est enim dependentia hæc naturæ rationalis, ut talis, in genere
moris, bonitatis moralis & rectæ rationis, à Deo & ente primo,
optimo, primâq; & archetypâ bonitate & rectâ ratione, non
minus necessaria, quàm dependentia cujusq; naturæ irrationa-
lis in essentia, existentia, operatione sibi connaturali. Neq;
enim bonitas moralis, ejusq; principium *ἀγαθότης*, intel-
lectus ac voluntas rationalis in illo altiori & peculiari gradu
entitatis ac bonitatis, magis independens est, quàm quodcunq;
aliud ens. Necesario ergo tenetur quælibet natura rationalis
secundum actus rationales seu rectæ rationis convertere & mo-
vere se in Deum tanquam primam & supremam rectam ratio-
nem; eiq; tanquam principio & exemplari & normæ se con-
formare ac subicere. Sed inde tamen non conficitur, impe-
rium istud causam esse & fundamentum omnis bonitatis aut
malitiæ, sive quod eodem recidit, nihil esse in se & suâ naturâ
justum vel injustum, nisi supposito præcepto, vel interdico su-
terioris. Hoc enim dato, unum & idem quatenus Deus vult,
quia non nisi bona velle potest, bonum erit, quatenus non vult,
quia non nisi mala nolle potest, malum erit. Per consequens
poterit Deus velle & præcipere, ut homo sibi non obediat, se
non cognoscat, colat, religiosè honoret tanquam Deum sed
diabolum; huic fidat, hunc amet ex toto corde, ex omnibus vi-
ribus, Deum verò unum & trinum odio habeat, abneget, bla-
spemet &c: Quæ tamen omnia tam aliena sunt à religione,
& ab ipsâ naturâ abhorrentia, ut mirum sit, inventos fuisse, quæ
paria docerent Eilhardum Lubinum, Johannem Szydlovium,
& alios.

XXVII. Quibus ita expositis, etiam non eruditus, quid majestati circa hæc liceat, poterit utcumq; discernere. Ut tamen eâ de re cõfiter accuratius, singuli legis naturæ actus erunt considerandi. Præmittendum igitur porrò, mandari quædam & juberi à Naturâ, quædam prohiberi, quædam verò indeterminata relinqui. Sed inter ea etiam quæ mandantur aut prohibentur, aliqua est differentia, alia enim simpliciter mandantur aut prohibentur omni tempore & loco agenda aut omittenda; alia sub certâ limitatione & restrictione aut sub certo statu. Quomodo nunc circa singula se habeant constitutiones & leges positivæ, sequentes declarabunt conclusiones.

XXVIII. *Conclusio I.* Quodcumq; mandavit Natura simpliciter, illud prohiberi à Majestate nequit. Sunt enim jurâ ejusmodi naturalia semper firma atq; immutabilia, §. II. f. de f. N. G. & C. Nam ut recta ratio in omnibus hominibus sempiterna est & perpetuò sibi constans, ita & quod ea præscribit, semper atq; ex se justum est. Quin & ea, quæ in se & absolute bona sunt, nec à Deo quidem mutari possunt, præsertim si in Deum ipsum & ejus attributa jussum naturæ terminetur. Prima naturæ Lex est, quæ jubet Deum colere & adorare. estq; eâ tam firma & sempiterna, ut oppositum nec à Deo quidem sine sui abnegatione & implicatione præcipi possit. Si enim essentiali Deo est, adorabilem esse, sequitur, blasphemabilem esse essentiali ejus contravenire, eò quod per rerum naturam termini isti in notionibus propriis non sint composibiles, sed se mutuo tollant; tantum ergò abest, ut Deus velit actuali blasphemiam coli & adorari, ut ne possit quidem velle.

XXIX. *Conclusio II.* Quicquid Natura simpliciter & absolute prohibet, juberi à Majestate politicâ nequit. Quicquid enim in se & per se jure naturali moraliter malum est, & ut tale ex rectâ ratione deprehenditur, non potest per Magistratum leges interpretationes, judicia, contractus, permissiones, indulgentias, tolerantias honestari & fieri moraliter bonum. Digna sunt verba Gabrielis Vazquez Theologi Bellomontani, quæ hic legantur. Ita autem ille *super 1. secunda D. 150. c. 3. n. 22.* *Quædam ita ex se mala & peccata sunt, ut ex nullâ voluntate etiam Dei*
694473

eorum prohibitio dependeat, nec solum hoc ita esse ostendimus, & verum etiam monstravimus, multa ita esse ex se mala, ut eorum malitia præcedat secundum rationem omne iudicium divini intellectus; hoc est non ideo sint mala, quia mala judicantur à Deo; quin potius ideo talia judicantur, quia ex se talia sint; ex quo illud efficitur, ut ante omnem voluntatem Dei & imperium, imò etiam ante omne iudicium, aliqua ex se sint bona opera vel mala. Cumq; omne bonum vel malum per ordinem ad regulam aliquam dicatur bonum vel malum, justum vel injustum, consequens sit, ut ante omne imperium, ante omnem voluntatem, imò ante omne iudicium sit regula quædam harum actionum, quæ suapte naturâ constet, sicut res omnes suapte naturâ contradictionem non implicant; hæc autem non potest alia esse, quam ipsa naturalis natura ex se non implicans contradictionem, cui tanquam Regule & juri naturali bonæ actiones conveniunt, & æquantur, malæ autem inæquales sunt, quamobrem & illæ bonæ, hæc autem malæ dicuntur. Hucusq; Vazquez. Quisquis ergò jubere velit ista talia, quæ in se & suâ naturâ mala sunt, ut propter præceptum bona & licita sint, non minus naturæ rerum adversabitur, quam qui æternæ veritatis axiomata tam practica quam dogmatica e. g. bis duo esse quatuor, totum esse majus sua parte, nihil simul esse & non esse & ejusmodi plura, indifferentia ad veritatem & falsitatem fingere velit.

XXX. *Conclusio III.* Quicquid jus sit Natura simpliciter, & absolutè, id similiter jubere & præcipere licet Majestati. Sequitur enim in hoc Legislatores dictamen rectæ rationis. Sed tum tamen nova aut humana Lex censeri non debet. Manet enim eadem, quæ pridem fuit, novâ tantum ad humanos animos & notitiam factâ applicatione. Et non licet argumentari: Quando hæc aut ista Resp. partem aliquam aut leges aliquot ex jure forensi Mosaico decerpit & pro lege sancit, non accipiunt leges istæ vim suam obligantem ex jure Mosaico & quia Moses olim easdem promulgaverit, sed ex jure novo, & quia eas nunc præscribit legislator de præsentî. Ergo similiter, quod princeps ex jure naturali & secundum istud proponit, non obligabit ideo, quia à naturâ præscriptum est, sed quia à principe, ut

reliq. & leges positivæ. Est enim hic satis conspicua differen-
tia, quæ respectum, quem habent Leges positivæ inter se, non
patitur applicari legibus naturalibus, quippe quæ existunt ante
omnem legem positivam & ex ipsa rerum naturâ nascuntur, ita
ut synteresin & conscientiam hominis naturalem afficiant, si-
mulatq; Ratio exserere se incipit. At positivæ leges, quia à
principio aliquo externo veniunt, ampliorem vim obligandi
non accipiunt, quam principium istud admittit. Unde quia
quisq; princeps in suo tantum territorio *voueo Sediciæ* habet, extra
ejus limites prorogare & extendere eam nequit. Non magis
igitur Jus Mosaicum vim legis habebit in Germaniâ, quam jus
Anglicanum, Norwegicum, Russicum, Persicum, Turcicum,
Decisiones Rotarum Neapolitanæ, Romanæ, Genuensis, Arre-
sta curiarum Pariensis, Tholosanæ &c; ubicunq; cum jure no-
stro consentiunt, aut moribus & statui nostro præ aliis juribus
accommodatissima judicantur. Subtilius tamen intuenti ap-
parebit, ex humano imperio in his, quæ etiam ante homines fa-
cere aut non facere tenebantur, novam quandam oriri obliga-
tionem etiam in conscientia, quanquam minoris gradus, quam
prior fuerit: Unde verè Augustinus: *Legem prohibentem omnia
commissa congeminari. non enim simplex, inquit, peccatum est, non
solum malum sed etiam vetitum committere.* Vid. Hugo. Grot.
de imp. summ. pot. circa sacr. c. 3. n. 4.

XXXI. Ampliatur hæc conclusio, quod etiam addere quid
Legislator & legem naturæ generalem in applicatione determi-
minare magis atq; specialiozem reddere queat. Et hoc est
quod ajunt Dd. *ad §. ii. J. de J. N. G. & C.* jus naturale per leges
civiles modificari, declarari, & provisionibus adjuvari posse.
Ita e. g. Naturæ Lex Deum colere jubet, quæ quia æterni est im-
perii, mutari aut abrogari à potestate civili nequit. Sed quia
non determinavit natura, quo modo, quo ritu, quo die præ cæ-
teris, coli debeat Deus, licitum est legislatori cæteris paribus id
definire, dies festos instituere, solennia præscribere, ceremo-
nias præcipere & sic legem naturæ adjuvare. In ejusmodi
enim actibus relicta est principi aliqua libertas, non contrarie-
tatis quidem, quâ Dei cultum præcipere aut prohibere possit,
sed

sed contradictionis, quã posito cultu Dei modum colendi hunc eligere, & alium negligere potest, dum tamen, quod dixi, reliqua sint paria; interdum enim liberum ejusmodi imperium non admittit Ecclesia jam fundata, & ritibus suis innutrita.

XXXII. Secundò ampliatur conclusio tertia, quod Majestas civilis id, quod jus sit natura, possit jubere sub comminatione actualis pœnæ, adeoq; obligationem pœnalem intendere. Ita potest e. g. blasphemis pœnam indicere eamq; lege definire quod fecit non tantùm Justinianus *Novell. 77.* sed & post eum Imperatores & status Imperii. Vid. Constitutio Maximiliani de anno 1495, R. J. an. 1500. R. J. de ann. 1530. 1548. aliæq; leges & statuta passim. Ita & contemptores verbi & qui cultum Dei negligunt ex legislatoriâ potestate pœnæ subjecit illustrissimus Saxo in ordinatione Politicâ *tit. 1. Conf. Dn. Franzk. 2. resol. 7. n. 27.*

XXXIII. *Conclusio IV.* Quicquid prohibet Natura simpliciter & absolutè, prohibere etiam licet Majestati. Sed repetendum hîc ex conclusione tertiâ, non novam tùm promulgari aut condi legem, sed pristinam illam quæ naturæ est, repeti & denuò inculcari. Non enim hîc perinde jure suo uti potest Majestas, quæmadmodum in aliis negociis lege suâ posterioribus; sed ministrum potius hîc agit naturæ, ipsiq; inservit, & veluti magistratûs cujusdam vices sustinet, qui id, quod à superiori præscriptum est, civibus suis proponit, & mandata iterat. Adjicere tamen potest Princeps sanctionem, & quod sine pœnâ actuali prohibuit naturâ, potest Princeps sub comminatione pœnæ prohibere, ut tantùm hujus respectu Lex naturalis potestati Legislatoriæ succumbat.

XXXIV. *Conclusio V.* Quicquid Natura jus sit sub certâ limitatione & restrictione & sub certo statu licet majestati in casu sub istâ limitatione & statu non comprehenso prohibere. Ratio est quia in eodem casu Natura ipsa idem prohibere voluisse & tacitè etiam prohibuisse censetur. Dum igitur actus aliquis indifferens est, & pro ratione objectorum diversimodè à qualitate morali afficitur, potest natura & post eam Majestas civilis, in casum hunc eundem jubere, in alterum vetare. Sanè
obe-

obedire parentibus nunquam ita iussit natura, ut cultum Dei.
Nunquam enim existit casus, quo Deus coli non debeat, sed exi-
stere potest casus, quo obedire non licet parentibus. Elegans
est in hanc rem Agellius l.2. noct. att. c.7. ex quo aliqua huc
transferenda. *Neg, autem illa sententia, inquit, vera & proba
videri potest; Omnia esse, quae pater iusserit, parendum. Quid
enim si proditionem patriae, si matris necem, si alia quaedam impe-
rarit turpia aut impia. Media igitur sententia optima atq; tu-
tissima visa est: Quedam esse parendum, quaedam non obsequen-
dum. Sed ea tamen, quae obsequi non oportet, leniter ac verecun-
dè, ac sine detestatione nimia, sine opprobriatione acerba reprehen-
sionis declinanda sensim, & relinquenda esse dicunt, quam respu-
enda. — — Omnia quae in rebus humanis fiunt aut honesta sunt
aut turpia. Quae sua vi recta aut honesta sunt, ut fidem colere,
ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, siue im-
peret Pater, siue non imperet. Sed quae his contraria, quaeq; turpia,
& omninò iniqua sunt, ea ne si imperet quidem. Quae verò in me-
diis sunt, & à Graecis tum ἀδιάφορα tum μέτρα appellantur, ut in
militiam ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, uxo-
rem ducere, quoniam & haec & his similia per sese ipsa neq; inhonesta
sunt, neq; turpia, sed perinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus
aut probanda sunt, aut reprehendenda. Propterea in huiusmodi
omnium rerum generibus patri parendum esse censent, veluti si uxo-
rem ducere imperet, aut causas pro reis dicere. Quod enim
utrumq; in genere ipso per sese neq; honestum, neq; turpe est: idcir-
cò si Pater jubeat, obsequendum est. Sed enim si imperet uxorem
ducere infamem, propudiosam, criminiosam: aut pro reo Catilinam
aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio causam dicere, non sc: paren-
dum: quoniam accedente aliquo turpitudinis numero, desinunt
esse per sese haec media atq; indifferentia. Gemina his habet Mu-
sonius apud Stobaeum serm. 198. & breviter Lucianus in abdicatione
p. m. 493. ubi sic disserit filius ex versione Erasmi: *Neg, lex huic
(patri) concedit, ut quidvis imperet, neq; mihi necesse est in omni-
bus omninò parere. Quedam enim mandata sunt huiusmodi, ut
& non parueris, non sis obnoxius pœna. Quedam id genus, ut nisi
optem.**

obtemperaris, irā suppliciove sis dignus, veluti si egrotet ipse, & ego non curem &c.

XXXV. Haecenus ergo jus sit natura, ut obedientia praestetur parentibus, quatenus sc: mandata ipsorum nihil adversus Deum, adversus Patriam, adversus magistratum, adversus bonos mores exigunt. At si horum aliquid liberis imperent, non ipsa tantum eos prohibet natura, sed Magistratui etiam, ut prohibeat, & poenis coerceat, severiter injungit. Ex quibus obiter decidi potest controversia, num filius patrem perduellem aliquando re adjuvans, ipse quoque poenam perduellis plectendus sit? Officium enim quod filius praestat patri perduelli, aut praestat ut patri, pietate & misericordia ductus, aut ut perduelli & animo hostili. Si hoc, ipse quoque ut delicti, ita poenae reus sit; Sin illud, extra poenam est, quia extra culpam. E.g. filius patrem receptavit duntaxat, instruxit egentem viatico, cum proderet posset, dimisit incolumem. Humanitatis haec sunt officia & pietatis, nullo criminis nomine censenda; At si idem patrem, ut civitatem proderet, in domum receperit, si armis, comiteatu, pecuniis adjuverit, quis negaret conjunctionis eum participem, & proinde poenae jure merito subjugari? Vid. Anton. Matth. de crim. tit. de les. maj. c. 2. n. 20. Ex quo est, quod adjuvare dominum jubeatur vasallus etiam adversus filium proprium, aut patrem, injuriam ipsi inferentes. 3. F. 28. in fin. add. 2. F. 55. §. in super. Uti enim amor, inter filium & patrem ipso jure naturae intercedens, non obest, quo minus patriam tueatur filius aut pater contra aggressorem Patrem aut filium: l. 35. ff. de religiof. & sumt. fun. ita nec idem obstabit amor, quo minus datam fidem servet vasallus, ac dominum adjuvet contra injuste aggredientes. Vid. Gothofred. Anton. disp. F. 7. n. 6. Qvirin Kubach cent. 1. dec. 1. q. 8. Schrader de feud. p. 6. c. 5. n. 2.

XXXVI. Conclusio VI. Quicquid natura nec jus sit, nec prohibuit, sed indeterminatum reliquit, id à Majestate prohiberi potest pro lubitu, aut praecipui. Ratio est, quia Natura, dum in alterutram partem nihil omnino determinavit, humano id arbitrato commisisse creditur. Atque in his maxime inspicitur utilitas & commodum publicum, cum in iis, quae à naturam

D

prae-

præcepta & determinata sunt, honestas ac justitia ferè sola attendatur. Alb. Bolognet. *de lege, jure & equit. c. 18. §. 6.* Dicitur aliàs jus hoc naturale permissivum Seldeno *l. 1. de jur. nat. & gent. c. 8.* Sed jus admodum abusivè, & ferè per anticipationem aliquam, quia cum demum revera jus esse incipit, quando in alterutram partem à Majestate determinatur. Quà ratione nec naturale quidem jus commodè dici potest. Utut enim à Naturâ quodammodo sit, non tamen idcirco à lege naturæ provenit. Et diversa utiq; sunt, esse à naturâ & esse à Legge Naturæ. Naturalia namq; sive à naturâ esse etiam dicuntur illa, quæ Natura permittit tantum, ad quæ inclinat, quæ recta esse indicat, etsi non debita, quibus non repugnat, & sic porro. At verò à Legge Naturæ sola sunt illa, quæ natura jubet, aut vetat, quæq; adeò ipsa determinat, nec alteri liberam de eo disponendi potestatem permittit. Quod si per vocabulum juris denotetur id quod justum est, sive negante magis sensu, quod non est injustum, docente H. Grotio *de J. B. & P. l. 1. c. 1. n. 3.* poterit quidem hæc ratione dici jus naturale permissivum, sed ita vix erit, ut in eodem significatu, aut sub eodem genere ipsi opponatur jus naturale obligativum.

XXXVII. Et hætenus de divinâ lege naturali. Sequitur ut de divinâ lege positivâ videamus, eâ sc: quam ipse Deus, quia sic libuit, pro liberrimo suo arbitratu vel universo humano generi, vel uni alicui populo dedit, posuitve. Eodem verò modo applicari hæc poterunt omnes istæ conclusiones, quas de jure naturæ hætenus explicavimus. Nec enim licet Majestati humanæ mutare ea, quæ divina jussit, vel prohibuit voluntas, nisi si quid sub conditione, aut certâ restrictione jussum, vel prohibitum fuerit. Tùm enim conditione istâ non existente, aut extra casus restrictos Majestati humanæ concessum est potestate suâ uti, & lege positivâ pro re natâ determinare, quod determinatum ita à superiore potestate non fuit. Paul. Laymann. *theol. moral. l. 1. rr. 4. c. 4. n. 23.* Hugo Grotius *de imp. summ. potest. circa sacr. c. 3. n. 11.* Et oppidò hæc noranda est Gratiani, Valentini & Theodosii Imperatorum constitutio, quanquam ea novum quid constituat nihil, sed antiquum jus naturæ, imperantes
pari-

pariter & parentes obligans, repetat. Qui divinæ legis, in-
quiunt, sanctitatem aut nesciendo omittunt, aut negligendo
violant & offendunt, sacrilegium committunt *l. i. C. de crim. sa-
crileg.* Per divinam autem legem intelligimus non constitu-
tiones Imperatorias, uti vult Fr. Duarenus, licet aliàs Rescripta
Principum sacras leges dici & divinas jussiones non negemus,
sed cum Cujacio potius & Antonio Matthæo ipsam Dei legem,
argumento ejus, quod in Codice Theodosiano lex ista sub tit.
de Episcopis & Clericis invenitur. quanquam & illi pro sacri-
legis in jure nostro habeantur, qui Principum constitutiones
violant & contempnunt. *l. j. C. de divers. rescript. l. i. C. ut dign.
ord. servet. lib. XII.*

XXXVIII. Israelitæ, quo tempore Deus ipse singulari
modo *τὸ νόμον* obtinebat, nullis aliis legibus, quam divinis
ejusmodi positivis gubernabantur. Ex quo enim Deus Maje-
statem inter eos & summum Imperium sibi soli reservarat, et-
iam legislatoriâ hâc potestate utebatur, ut vel hâc ratione po-
pulum sibi magis devinciret, si Remp. ipsorum ante omnes alias
redderet beatissimam. Sed omnes istæ leges, quatenus posi-
tivæ sunt, (inter quas illæ, quæ morales dicuntur & decalogo
comprehensæveniuntur, referri nequeunt,) ne quidem ex in-
tentione Dei extra Politiam judaicam obligare debuerunt. De
ceremonialibus, quas vocant; videant Theologi, cum earum
usus, ut Christus cum beneficiis suis præfiguretur, totus sit Theo-
logicus: nec igitur est, ut de iis hîc instituat *Δι' ὁμοίας*. Solæ
leges forenses nostræ hîc sunt considerationis, per quas sc: Deus
ipse generalia præcepta Decalogi determinavit ad certam spe-
ciem externarum actionum, ut ex iis politia Israelitica guber-
naretur.

XXXIX. Quandoquidem verò Deus ipse, prudentissi-
mus omnium Legislato, eas posuit & præscripsit, non malè
quæritur, annon revocandæ illæ sint in nostrum forum, & an
major sit autoritas Scavolæ, Papiniani, Ulpiani, aut etiam
ipsius Justiniani, ut horum potius, quam ipsius Dei constitu-
tiones & decreta admittenda censeamus, imò verò, cum nul-
libi repugnet jus istud forense Mosaicum juri naturali, aut di-

vino morali seu perpetuo, sed hujus ubiq; congruam faciat applicationem, dubitari posset, annon perinde ut lex moralis, cui inservit, universale esse, & ubiq; obtinere debeat? In omnibus verò his ex communi Doctorum consensu negativam tuemur, eò sc: quod leges Mosaicæ Judaicam tantum Remp. beatam reddere debuerunt etiam ex ipsâ intentione Dei. Quemadmodum verò unicuiq; societati non placent eadem ubiq; instituta, & ipsa quoq; haud rarò successu temporis variat, mirum non est, Mosaicæ leges universas receptas hactenus non esse. Optimè hâc de re disserit B. Chemnitius *Loc. de Lege Dei c. 4.* cujus verba adducam integra: *Ut mur, inquit, Legibus Romanis & municipalibus, non quod existimemus, Scævola & alios Legislatores sapientius leges suas condidisse, quàm ipsum Deum, qui solus est sapiens — sed præferuntur aliarum politiarum Leges judicialibus Mosaicis non simplici collatione, sed propter circumstantias temporum & locorum, it: propter diversam conditionem gentium & dissimilem formam Rerump. Deus enim non tulit leges forenses, convenientes disciplina omnium gentium, sed accommodavit illas ad mores illius populi, 2. ad conditionem illius terra propter vicinâs regiones, 3. ad circumstantiam illius temporis, cum expectabatur Messias, in illâ politiâ nascendus, 4. ad formam & statum illius Reip. Deinde discedimus à Legibus forensibus Mosaicis, quia non sunt ideò promulgatæ, ut obligarent omnes gentes, sed ut facerent distinctionem politiæ Mosaicæ ab omnibus aliis, & quia adventu Christi ita abrogatæ sunt, ut prorsus omitti possint, & sint extinctæ. Rectè sit, quod exemplo publico illa libertas ostenditur & c: Hactenus Chemnitius, cum quo confer B. Gerh. d. LL. *cerem. & for. n. 40.* & ex nostris Goedd. *de contrah. stipul. c. 7. n. 292. seqq.* Andr. Gerhard. *Exercit. Justinian. i. q. 2.* Hug. Grot. *de J. B. & P. l. i. c. i. n. 16. 17.**

XL. Certum igitur est, leges Mosaicæ forenses in totum esse nunc abrogatas, olim verò in solâ Politiâ Judaicâ effectum obligandi habuisse. Ex quo sequitur, posse quidem eas adhuc usurpari, quando ad formam nostrarum Rerump. accommodatæ sunt, neutiq; tamen tum pro legibus Mosaicis haberi. Non magis enim sub isto formali vim obligandi obtinent, quàm jus Persicum, jus Anglicanum, jus Gallicum in nostris his provin-

vinciis, ubi aliquid ex illis usu receptum, aut lege præscriptum fuerit. Nec adstricta igitur est Majestas ad leges illas præcisè repetendas, ne in criminalibus quidem & pœnis capitalibus. Et si enim in his saltem perpetuitatem juris Mosaici & universalem obligandi vim adstruant Joh. Piscator *in præfat. ad comment. in Levit.* Wilh. Zepperus *in explic. Leg. forens. Mos.* eosq; secutus et si titubanter Bachovius *ad Treut. vol. 2. disp. 30. th. 3. lit. G. p. 1097.* Maccovius *tom. 2. loc. com. disp. 14.* Hugo Grot. *l. 2. c. 1. n. 14. de Jur. B. & P.* eumq; secutus Anton. Matthæus *de crimin. tit. de furtis c. 2. inf.* quia tamen & ipsæ illæ sanctiones, perinde ut aliæ leges forenses, pro conditione loci, temporis & gentis constitutæ sunt, & in his quoq; illustris quædam politiæ Mosaicæ versata fuit distinctio, dubium nullum est, abrogatas eas simul universas & singulas, & defuisse adeo cum ipsâ Politiâ Mosaicâ totum & universum jus Israeliticum.

XLII. Sed hîc tamen vicissim dissimulare nequeo, probè distingvendum esse materiale Legis à formali ejusdem. Materiale enim plerumq; est morale quid, quod interdum ipsâ sui naturâ turpitudinem inducit, & Legis in se provocat animadversionem. Sed formale est certa & determinata hujus aut illius pœnæ pro ratione cujusq; Reip. sanctio. Ita e. g. morale est, ut turbantes societatem generis humani furtis, cædibus, atrocitatis &c. puniantur, sed determinatio certæ alicujus pœnæ pertinet ad Leges forenses cujusq; Reip. Et conducunt quidem Leges Mosaicæ pœnales etiam ad id, ut, quia determinatio ista pœnarum à Deo ipso facta est, clarum inde fiat Legislatori, quales à se bonâ conscientiam possint condi Leges. Sic enim exempli gratiâ, quia Lex Mosaica sponsam compressam jubet lapidari, ut ita liberetur sponsus, sequitur, etiam Magistratum Christianum in tali casu bonâ conscientiam absolvere posse Sponsum; licet non obligatus sit, ut prorsus eodem modo liberet. Add. Chemnit. *Loc. de leg. c. 4.* Hugo de Roy *de eo, quod justum est lib. 2. tit. 3.* Nec verò Mosaica jura in universum omnia, etsi haud adversentur naturæ legibus, pari cum legibus illis, quod obligandi vim concernit, sunt autoritate: cum & inter ista quædam ideò ferè justa sint, quod non sint injusta, Reip. autem Judaicæ admodum salutaria, non autem quasi quæ ab illis abeunt, injusta sint.

XLII. Summa hæc tenus dictorum hæc est, licere potestati ^{vouo felix} liberè versari in omnibus iis, quæ divinis legibus naturalibus, aut positivis nondum inveniuntur determinata. Quod enim præceptum aut prohibitum à divinâ Majestate non est, id simpliciter humano est relictum arbitrio, sive jam actio id sit, sive prohibitæ actionis pœna, aut jussæ qualitas respectu modi, loci & temporis. & hoc omne arbitrarjæ ex placito hominum potest definiiri regulis. Cum igitur tale quid Majestas legibus suis determinat, constituitur illud tum in statu & genere licitorum, e. g. ut nummi isto precio aut valore non majori, aut minori numerentur, ut istâ horâ aut isto tempore naves solvant, ut isto tempore nundinæ celebrentur, ut post istam aut istam horam vespertinam sine lucernâ nemo in publicum prodeat, ut fœnus nauticum & vulgares usuræ istam vel istam quantitatem non excedant, & si quæ sunt alia. Quæ omnia si intra legis septa persistant, licita, si excedant, illicita ex jure positivo habentur.

XLIII. Id verò dicendum adhuc restat, utrum licitum sit summæ potestati permittere ea, quæ divinâ lege naturali aut positivâ sunt prohibita? Et certè, si determinatum jam aliquid est, & ab ipso Deo supremo Legislatore definitum, nihil quicquam in eo concessum videtur Majestati humanæ, nisi quod, ubi id fortè in desuetudinem venerit, aliâ constitutione revocare liceat, novâ sc: ad humanos animos & notitiam factâ applicatione. Quâ tamen ratione nihil novi ab Majestate humanâ constitui, nec Legem eam humanam dici debere, diximus supra. Quin tenetur Majestas legem divinam non inter subditos tantum suos custodire, sed ipse quoque eidem obtemperare & parere, tantum abest, ut quidquam admittere queat, quod violare eam posset, aut intervertere. At enim licere interdum Principi conivere & permittere ea, quæ sine magno malo emendari nequeunt, & talem permissionem haud injustam esse, ipsa quodammodo dicitur ratio naturalis. Quæ enim puniri nequeunt ab hominibus sine periculo majoris mali, illa ut puniantur, natura non tantum non exigit, sed & svadet, ut durante isto periculo maneant impunita. Lex enim humana ponitur multitudini sive communitati, in qua major pars est hominum virtute non perfectorum. Paul. Laymann. *theol. moral. li. tr. 4. c. 4. n. 2.* Ita
dubi.

dubium non est, teneri principem, omnem extirpare culturam
idololatricam; quid verò, si extirpari ille uno actu & habitu non
possit, quod populus fortè totus longo tempore eidem innutri-
tus fuerit, num idcirco integram illam societatem exscindere
potius debet, quàm connivere ad tempus & ad sanio-rem in-
terim reducere mentem? At prius illud ab Hispanis apud Indos
frequentatum jam diu notant & perstringunt Josephus à Costa,
Franciscus à Victoria & alii.

XLIV. Exemplum hujus rei ex ipsis etiam populi Judaici
legibus forensibus licet depromere. Inveniuntur inter eas, quæ
aliquid, quod per se & suo genere non est bonum, permittunt,
non quod illud probent, sed ad præcavendum majus aliquod
malum. Uti ita legem de divortio & de usurâ ab alienis acci-
piendâ explicat B. Chemnit. *Loc. de Lege 0.4.* ubi optimè obser-
vat, etsi talia in lege Moysi politico modo permisa fuerint, quod
nihilominus à Prophetis ex Lege morali severissimè reprehensa
inveniuntur. Et rectè, cum id, quod ita permittitur, nunquam
propterea constituatur in genere licitorum, quæ scilicet licitum di-
citur illud quod honestum est, aut quod cuiq; conceditur, ut ex-
plicat Cicero V. Tuscul. & quæ permittere idem est, quod tole-
rare. aliàs enim differunt, secundum nonnullos tolerantia &
permissio ratione principii sui proximi, cum hæc plus contineat
spontanei, quàm illa, licet utraq; indirectè ex voluntate oriatur.
Sic & Magistratûs Christiani hodiè passim tolerant Synagogas
Judæorum, superstitiones Pontificias, tabernâs meritorias, &
ejusmodi alia, & tamen illi propterea malum non procurant;
permittunt propter majus bonum, aut ad majus malum evitan-
dum, non faciunt: tolerant, quia tollere non possunt, non ap-
probant: indulgent seu lege non prohibent, nec pœnis coer-
cent, neutiq; tamen mandant aut svadent: circumscribunt,
limitant, determinant, imminuunt, cohibent, quantum pos-
sunt, seu tollunt in tantum, non verò tollunt in totum, aut po-
nunt, sed in medio relinquant.

XLV. Oppidò verò notandum est, duos in ejusmodi le-
gibus circumscriptivis & determinantibus attendi debere actûs.
Alter est nuda seu pura permissio & non actio, quæ tamen im-
propriè & reductivè actio dicitur, & hæc objectum immedia-
tum.

tum habet malum ipsum, quod nec probat, nec improbat, nec prohibet, nec mandat Legislator, sed tantum, cum ita reperit, permittit, seu in medio relinquit, & legi deinceps suæ subternit. Nam in hoc differt objectum voluntatis ab objecto permissionis in Legislatore. Dum permittit, permittit immediatè malum, dum verò vult permittere, non vult immediatè malum, sed vult permissionem mali, quæ in hoc negotio proximum & immediatum est objectum voluntatis. Alter actus est ipsa circumscriptio, limitatio, modificatio & determinatio istius mali, ne ulterius eat, aut alio modo, quam certo illo & determinato exerceri permittatur. E. g. quando Titius rem suam familiarem, quotidiè aut frequenter in tabernis potando consumit, istud malum, si novit aut videt Magistratus, permittit, h. e. lege suâ aut pœnis non impedit; coercet tamen, limitat, & tollit illud in tantum legibus & pœnis, ne ille aut alius quis helluo in tabernis ultra horam nonam vespertinam computationes suas protrahat. Cum posterius prohibet, & non permittit, prius verò permittit, & non prohibet Magistratus, neutrum probat, aut svadet, neutrum in foro poli seu conscientiae licitum facit, sed tantum prius licitum facit politicè, seu in foro soli, quatenus scilicet tantundem est, quod impunè esse apud homines. Rectè de his Ammianus Marcellinus l. 30. *Sunt aliqua, quæ fieri non oportet, etiamsi licet*, & Paulus noster: *Non omne quod licet, honestum est*, l. 144. ff. de R. J.

XLVI. De latitudine potestatis Legislatoriæ satis, & fortasse etiam plus satis. Possemus verò nunc ulterius excurrere, & de Legum qualitate haud pauca hîc interfari. Sed cum id extra institutum nostrum videatur, magis est, ut ea persequamur, quæ magis videntur necessaria. Id tamen adhuc restat, ut hîc quasi per saturam moneamus, neminem obligari ad impossibile. Et rectè igitur Isidorus l. 5. *Orig. c. 21.* inter conditiones legis refert, ut sit de re possibili, quod & facit Plato l. 5. *de LL.* Demosthenes *contra Timocratem*, Plutarchus *in Solone*, Curius Fortunatianus *Rhetor l. 2.* pluresq; alii. Nec interest, physicè dicatur quid impossibile, an moraliter. Æquè enim impossibile est bono cuiq; quod fieri non debet, ac quod non potest: neq; omninò possumus quidem, quicquid honestè non possumus l. 15. ff. de

ff. de condit. inst. Add. Vosius *in Histor. Pelag. l. 1. part. 1. antith. 6.*
Sed & hoc insuper notandum, actiones hominum internas pro-
pter se non subjacere imperio humano, sed tantum propter exter-
nas & quasi secundario. Ratio est, quia imperium requirit mate-
riam, cujus natura in imperantis notitiam cadat. Ex intentione
ergo Legislatoris solum illi actus interni, qui jam externis juncti
sunt, & in eos quasi influunt, punibiles existunt, quanquam per re-
percussum, ut loquitur Grotius *de imp. summ. pot. circ. sac. c. 3. n. 1.*
& quia aliqua actio ex imperantis prohibitione facta est illicita,
etiam cogitando talem actionem ut faciendam eligere illicitum
sit, non quia cogitationi Lex humana sit posita, sed quia nemo ho-
nestè potest velle facere id, quod factu turpe est.

XLVII. Diximus hactenus de sanctione, h. e. selectione
materiae habilis, & ejusdem dispositione ut Lex esset. Sed etsi ita
in consilio Principis aut apud eum, qui τὸ νόμον tenet, conclu-
sum sit, ut Lex esset, & condita etiam jam habeatur, nondum ta-
men ulla inde nascitur obligatio, nisi promulgetur, & subditis in-
notescat, Thom. Aq. *1. 2. q. 90. art. 4.* Dom. Soto *q. 1. a. 4. de J. & J.*
Paul. Laymann. *theol. mor. l. 1. tr. 4. c. 1. n. 3.* Gabriel. *lib. 6. tit. de*
LL. concl. 4. Camill. Borell. *tom. 1. decis. 13. n. 22. 23.* Mascard. *de sta-*
tut. interpr. concl. 8. n. 44. Zasius *ad l. 2. n. 38. ff. de O. J.* Cum enim
Lex debeat esse regula & mensura actionum, secundum quam vivi
oportet, utiq; nota iis sit necesse est, quibus praescribitur. Et ex
hoc sc: promulgatio essentiam Legis suo concursu complere di-
citur Thomae *d. l.* Simulatq; verò ea promulgata fuerit, scripto aut
vivâ voce, ita ut ad notitiam subditorum pervenerit, illicò inde na-
sci obligationem, nisi Lex ipsa certum praestituerit tempus, existi-
mo. Vid. Menoch. *de A. J. Q. cas. 185.* quanquam enim Lex ipsâ suâ
promulgatione vim obligandi habeat; actu tamen ipso illos tan-
tum sub peccato vel poenâ obligat, qui ejus notitiam acceperunt,
vel accipere culpâ suâ neglexerunt. P. Layman. *d. l. c. 2. n. 1.* Fallunt
igitur & falluntur, qui praeter sanctionem & promulgationem ad
essentiam Legis tertium hoc requirunt, ut moribus utentium ad-
probetur, ita sc: ut qui Legi inhærere velit, receptionem probare te-
neatur. Felin. *in c. treuga n. 13. X. de treug. & pac.* Mascard. *d. l.*
n. 43. Didac. Covarruv. *2. resol. 16. n. 6. vers. Quinto.* Menoch. *l. 2. praes-*
sumt. 2. Alemann. *in palest. consult. 8. q. 2. p. 719.* Graven *ad Gail. 2.*
E
concl.

concl. 60. consid. 6. cord. 2. Cum enim lex quævis ab ipsius Legislatoris potestate *voijoferru* vim obligandi habeat, simulatq; sese in publicum ea per promulgationem exeruerit *can. in istis 4. dist. 4. l. 1.*
§ 9. C. de vet. jur. enucl. Ceter. de proces. exec. l. 1. c. 3. n. 7. non est, quod de observantia solliciti simus, cum præsertim hæc semper præsumatur, ita ut id neganti probandi onus incumbat. Paul. Laymann. *theol. mor. l. 1. tr. 4. c. 3.* Vincent. Honded. *p. 1. consult. 4. n. 90. 91.* Schrader. *de feud. p. 10. sect. 20. n. 153.* Scult. *q. 69. n. 150.* Virgil. Pingizer. *q. 44. n. 9. § 9. 18. n. 36.* Andr. Knichen *de Saxon. non provoc. jur. verb. JUS c. 3. n. 15.* Reinkingk. *de retract. q. 1. n. 31. 32.* Et hæc præsumptio tanti est roboris, ut qui contrariam probare velit, necesse habeat docere, non solum per multos annos eam observatam non fuisse, sed etiam casum extitisse, quo praticari potuerit, nec tamen observatam, sed contrarium ejus praticatum fuisse. Card. Tuschus *concl. pract. 257. n. 35. tom. 5.* Schrader. *d. l. Gail. 2. obs. 60. n. 3.* Goeden *conf. 7. n. 4.* quia scilicet lex nequaquam per non usum, sed per contrarium usum tollitur. Vid. Reinkingk. *d. l. n. 33.*

XLVIII. Illud hinc porro disquiritur, utrum Lex merè civilis & positiva, postquam promulgata est, etiam in conscientia obliget? Obligare autem in conscientia est ita obligare, ut secundum dictamen rectæ rationis praticum aliquid sit faciendum vel omittendum, adeoq; si contra quis agat, in ipso conscientia seu Dei foro reatum committat, & poenam, quæ crimen divinitus vindicetur, incurrat. Breviter: Quæritur, an transgressio Legis humanæ ad poenam solum in foro exteriori an verò simul ad culpam in interiori & conscientia foro obliget? Franciscus à Victoria *Relect. de potestate civili n. 20.* id universaliter & de omni lege asserere renuit. Legem enim naturæ jubere quidem Magistratui esse obtemperandum, non tamen velle, ut ulterius obtemperemus, quam ipse Magistratus sibi velit obtemperari. Quod si ergo Magistratus tantum velit legibus suis quem obligare ad poenam aliquam civilem, non plus etiam exigi à Lege naturæ. Nos distingvimus Leges, quibus actiones morales in se indifferentes prohibentur vel jubentur, à legibus, quibus forma aliqua negotiis civilibus præscribitur. Illæ enim quia bono publico ac hominum moribus exigentibus conditione sunt, & ipsas actiones morales licitas vel illicitas reddunt, obligant in conscientia, ita ut qui sciens & volens adversus eas delinquit,

quod, reatum incurrat. Hæ vero quia non exigunt propriè obedi-
entiam, sed simpliciter ordinant, quid faciendum sit, dicentes & di-
rigentes potius quàm præcipientes, culpam & reatum non indu-
cunt, sed actum tantùm, si observatæ haud fuerint, reddunt nul-
lum, aut aliam aliquam pœnam injungunt. Vid. Fernand. Vasq. *l.*
contro. c. 29. Paul. Layman. *theol. mor. l. 1. tr. 4. c. 14.* Dn. D. Struv.
syn. agm. jurispr. tit. de Legib. n. 13. Quirin Kubach *cent. 1. dec. 3. q. 4.*

XLIX De hoc tamen dubitare interim quis posset, num ad
obligationem hanc in foro conscientiae induendam præcise re-
quiratur, ut Lex sit justa. Ita n. vult post alios Fr. Victoriâ *Relect. 4.*
n. 18. ubi ad hoc, ut justa sit & dicatur, cum Thoma *l. 2. q. 96. art. 4.*
tria vult adesse, (1) potestatem in ferente (2) finem, ut fiat propter
bonum comune, (3) formam, ut secundum æqualitatem propor-
tionis subditis onera imponat; & horum uno deficiente legem
omnem injustam, & in conscientiae foro planè non obligare pro-
nunciat. Quam sententiam etsi totam falsitatis arguere non ausim,
& vel eo saltem casu, quando contra jus divinum lex aliqua pro-
mulgatur, admittendam existimem, nolim tamen ego tribus illis
requisitis ita inherere, ut ex illis vel universis vel singulis rationem
obligandi accersendam putem. Primum enim quod attinet, cum
ne lex quidem sit, ubi potestas deficit in ferente, frustra de justitiâ
vel injustitiâ Legis disquiritur. Secundum v. necessariam non est,
cum in herilibus imperiis primariò sibi consulant imperantes, sub-
ditorum v. commodum non nisi per accidens quærere teneantur.
At talia imperia injusta non sunt; nec injustæ ergò erunt leges istis
conformes. Per consequens, quando subdito non expedit obligari,
hoc ipso obligatio non est nulla, ut vult Christophorus Haunoldus
Jesuita Ingolstadiensis *diss. de contract. art. 1. n. 7.* Tertium deniq;
etsi injustitiam foveat, si contra agatur, non tamen idcirco omnem
perdit vim obligandi. quin & hîc jubet Natura superiorum legibus
obtemperare; nec video, quomodo non teneantur in conscientiâ,
qui etiam prævis jubentur obedire principibus. Deniq; quis est, qui
patienter onera fert, qui æqualitatem in se observatam agnoscit,
qui legem onera imponentem non arguit & reprehendit, ut vel
hujus intuitu difficile sit conscientiam ex legis justitiâ & injustitiâ
obligatam & non obligatam dicere.

L. Ejusdem sententiæ est, quod volunt aliqui, rationem esse for-
mam

animam & quasi animam Legis, quæ si destituatur, omnem protinus
intercidere vim obligandi. Est enim verò hoc non de essentiâ, sed
bonitate tantum legis, ut cum ratione sanciat. Nec necesse est
tamen ut de ratione eâ subdito constet, cum jubere tanquam emis-
sa divinitus vox, non disputare lex debeat. Et potest quandoq; Le-
gislator rationem reddendo, auctoritatem suam ultrò imminu-
tum ire. Subditus n. ferè semper rationem, quæ affertur, impugna-
bit, & eam si diluerit, vim omnem præcepto abstulisse videbitur, ut
non malè apud Petr. Svavem *hist. Concil. Trid. l. 6.* loquitur Ludo-
vicus Beccatellus ArchiEpiscopus Ragusinus. Sed quid si de ratione
legis constet, num cessante eâ ratione cessare quoq; dicemus obli-
gationem? Ponamus exemplum. Prohibetur lege, ne quis arma fe-
rat; ratio ejus est, ne sequantur homicidia & vulnera. Ego autem
scio, nullum esse aut oriri propter me & à me periculum, quæritur,
annon arma ferre mihi liceat? Et respondet Fr. à Victoria *relect. 3.*
n. 22. cumq; eo multi, interdum rationem legis cessare in universa-
li, ut si tempore belli prohibeantur arma ad Gallos deferri, & tùm
tempore pacis legem non obligare. interdum cessare in particula-
ri quoad aliquem, non quoad omnes absolutè, ut in casu posito, &
tùm legem non desinere obligare. Hanc distinctionem, quæ etiam
Didaci Covarruvix est, pluribus argumentis impugnat Sigismun-
dus Scaccia *tract. de commerc. §. 1. q. 1. n. 511. & n. 521.* aliam substituit
magis accuratam nã fallor & solidam. Aut, inquit, Lex intendit re-
moveere non solum actum seu effectum, sed etiam illud, per quod
potest ad illum actum deveniri, & sic lex intentius agit, aut verò
solum intendit disponere super actu. Priori casu non sufficit cessa-
tio ipsius actus seu effectus, ut cesset Lex, sed requiritur cessatio il-
lius, per quod deveniri potest ad illum actum, aliàs, si illud etiam
non cesset, non cessat Lex. & idcirco puniuntur alicubi deprehen-
si cum armis, etiam si armis illis neminem offenderint, nec constet,
quod vellent offendere, quia ex cessatione actus non cessat Lex,
cessaret autem Lex, si cessaret ipsa potentia, & idè si ferens arma
esset infans, vel esset illorum armorum venditor, in quibus præsu-
meretur cessatio potentix ad offendendum, cessaret Lex. Poste-
riore casu sufficit cessatio actus, licet non cessaverit potentia, quo-
modo cessat Lex, quæ ut emendetur frater, præcipit correctionem
fraternam, si emendatio nulla speretur. Add. Albert. Bolognet.

de leg. jur. §. eq. c. 34. n. 23. 24.

WITTENBERG, Diss., ERG. B. D.,
1. 1612/1667

ULB Halle
005 377 20X

3

nicht verbewerten

W 177

Wlb. Felger
Buchbinderei
Bismarckstr. 8

B.I.G.

Farbkarte #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

vortat!

20. 13.

S MA-

ATIS
TIO III.

26

ndi Leges,

IDE

LIEGLERO,

D. & P.P.

JCTORUM

erg / Patthusiâ Saxo:

R. cl. Isc LIX.

Aug. hor-matus

ERGÆ

NERI, Acad. Typogr.

(59)

J. M. Henschel.

13

224

